

του τὸ τέρμα, ἔγραφε τὰ ἐξῆς πικρόχολα λόγια, ποὺ δείχνουν τὸν πυρετὸ τῆς ἀπαισιοδοξίας του :

«Φτωχή, κουρασμένη καρδιά! Τώρα πιά θὰ ξεκουρασθῆς γιὰ πάντα. Ἄρκετὰ δούλεψες... Ἐδῶ κάτω τίποτα δὲν ἰσοφαρίζει μὲ ἓνα μονάχα παλμό σου καὶ ἡ γῆ δὲν ἀξίζει τοὺς στεναγμούς σου. Πίκρα καὶ ἀνία, γὰρ ἡ ζωὴ! Τίποτε περισσότερον! Ἡσύχασε λοιπὸν τώρα. Ἀπελπίσου γιὰ τελευταία φορά. Ἡ γεγεῖά μας πῆρε ἀπὸ τὴν μοῖρα ἓνα καὶ μόνο δῶρο: τὸν θάνατον. Τώρα λοιπὸν στρέψε συμπυκνωμένη τὴν περιφρόνησί σου στὸν ἑαυτὸ σου, στὴν φύσι καὶ στὴν φοβερὴ ἐκείνη δύναμι, ποὺ ἐτοιμάζει μέσα στὸ σκοτάδι τὴν παγκόσμια θλίψι καὶ τὴν ἀπέραντη τῶν πάντων ματαιότητα».

Τέτοιους μελαγχολικοὺς τόνους ἐσκόρπιζεν ἡ πεσσιμιστικὴ λογοτεχνία τοῦ περασμένου αἰῶνα. Παράλληλα δὲ μὲ τοὺς ποιητικὸς στεναγμούς ἀκούονταν καὶ τῆς πεσσιμιστικῆς φιλοσοφίας τὰ μεμψίμοιρα δόγματα. Καὶ ἦταν πιά πρόσφορη ἡ ἐποχὴ, γιὰ γὰ ἐπιχειρήσει ἓνας διανοούμενος ἐγκέφαλος γὰ συναρμολογήσει καὶ γὰ συστηματοποιήσει σὲ μιὰ μακάθρια συμφωνία ὅλους τοὺς μελαγχολικοὺς τόνους, τοὺς διάχυτους μέσα στὸν πνευματικὸ τῆς Εὐρώπης ὀρίζοντα. Καὶ ὁ ἀζήλευτος αὐτὸς κλῆρος ἔπεσε στὸν Σοπερχάουερ. Κυριευμένος ἀπὸ τὴν πεσσιμιστικὴ ψύχωσι καὶ προκατειλημμένος ἀπὸ τὴν ἔμμονη σκέψι ὅτι ἡ ζωὴ του ἦταν θλιβερὴ καὶ δυστυχισμένη, ἔβγαλε σὰν λογικὸ δῆθεν συμπέρασμα, ὅτι θλιβερὴ καὶ δυστυχισμένη πρέπει γὰ εἶναι γενικῶς ἡ κάθε ζωὴ. Μὲ ποιὸ δὲ τρόπο κατάφερε γὰ βγάλῃ αὐτὸ τὸ συμπέρασμα, θὰ προσπαθήσω γὰ σᾶς ἐξηγήσω χωρὶς γὰ σᾶς παρασύρω σὲ μεταφυσικοὺς λαβυρίνθους, ἀπ' τοὺς ὁποίους γιὰ γὰ ξεμπλέξι κανεὶς, δὲν ἔχει πάντοτε πρόχειρο τὸν μίτο τῆς Ἀριάδνης.

* * *

Ὁ Σοπερχάουερ εἶναι πανθειστής. Γιὰ γὰ ἐρμηνεύσω μὲ ἀπλούστερο τρόπο τὴν πανθειστικὴ κοσμοθεωρία του, ξεκινῶ ἀπὸ ἓνα ἀσήμαντο περιστατικὸ τῆς ζωῆς του. Κάποια μέρα περιπατοῦσε σ' ἓνα πάρκο τῆς Δρέσδης. Ἐμβῆκε στὸ θερμοκήπιό του, ὅπου σταμάτησε κατάπληκτος ἐμπρὸς σ' ἓνα φυτὸ ἐξωτικὸ. Τὸ περιερ-

γάσθηκε αρκετή ώρα και κατόπιν άρχισε νά μονολογή, λέγοντας : «Ή παράξενο φυτό ! Τί μου λέγεις μέ τήν ζωτική σου μορφή ! Ποιά θέλησις κρύβεται κάτω άπό τά παρδαλά χρώματα, πού έχουν τά άνθη σου και κάτω άπό τά ταντελωτά σχήματα, πού έχουν τά φύλλα σου !» Έκείνη τήν στιγμή έτυχε νά περνά δίπλα του ό φύλακας του πάρκου, ό όποίος τόν ένόμισε τρελλό και άπό περιέργεια τόν έρώτησε : ποιός είσαι ; Ό δέ φιλόσοφος μέ σοβαρότητα του είπε : «Καλέ μου άνθρωπε ! Άν θά μπορούσες σού νά μου πής ποιός είμαι, πόση χάρι θά σου χρεωστούσα !» Τά λόγια αυτά παρ' όλη τήν παραδοξότητά τους περικλείουν τίς βασικές γραμμές τής πανθειστικής κοσμοθεωρίας του φιλοσόφου μας. Νά τί ήθελε περίπου νά πη : Έγώ δέν έχω παρά μία θαμπή αίσθησι τής ύπάρξεώς μου, γιατί είμαι ένα έφήμερο και περιωρισμένο δημιούργημα. Γεννήθηκα και θ' άποθάνω. Είμαι κάτι τι τó μηδαμινό και ή ζωή για μένα είναι μαρτύριο, γιατί οι χαρές της είναι μάλλον άρνητικές και φανταστικές. Άλλά και τó φυτόν αυτό δέν είναι άρά γε τó ίδιο σαν και μένα ; Έπιθυμεί τó φώς, λαχταρά τήν ζωή και ό έντονος αυτός πόθος του τó κάμνει νά ντύνεται μέ αυτά τά κτυπητά χρώματα και τά γοητευτικά σχήματα.

Ό Σοπεγκάουερ σαν πανθειστής φιλόσοφος πιστεύει ότι στο φυτόν ένυπάρχει κάτι παρόμοιο μέ τήν ιδική του ψυχή και ότι ή ψυχή του, καθώς και ή ψυχή του φυτού, στην ούσία και τήν μορφή τους είναι έκφρασις μιās μεγάλης ψυχής, πού έχει μέν αιώνια τήν ύπαρξι, πλην ένεργεί χωρίς συναίσθησι και επίγνωσι· ζωογονεί δέ τόν κόσμο και έκδηλώνεται στον κόσμο τόσο μέ τήν πρόσχαρη μορφή του ζωτικού φυτού όσο και μέ τήν σεβαστή μορφή του φιλοσόφου Άρθούρου Σοπεγκάουερ. Έπομένως όλα τά όντα του κόσμου είναι παροδικές εκλάμψεις, είναι προσωρινοί φωσφορισμοί, είναι άπαυγάσματα μιās και μόνης άδιάγνωστης στην ούσία της παγκόσμιας ψυχής.

Ό Σοπεγκάουερ σαν πανθειστής παραδέχεται ότι κάθε ατομική ύπαρξις—όρυκτή, φυτική, ζωϊκή και ανθρώπινη—άποσπάται μέσα άπό τά σπλάγγνα μιās ένιαίας παγκόσμιας ούσίας και άφου ζήση κάποιο χρονικό διάστημα, λίγο ή πολύ, πεθαίνει και συγχωνεύεται πάλι μέ τήν παγκόσμια ούσία άπ' τήν όποιά πήρε

τὴν προσωρινή της ὕπαρξι. Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ ἡ θάλασσα αὐθόρμητα καὶ ἀσυναίσθητα ξεπετᾶ ἀπὸ τοὺς κόλπους της τὰ κύματα καὶ σὲ λίγο τὰ ἀπορροφᾶ καὶ τὰ συγχωνεύει μέσα στοὺς ὑγροὺς κόλπους της. Ἔτσι ἐφήμερη κατὰ τὸν Σοπεγχάουερ εἶναι καὶ ἡ ζωὴ μας. Προσωπικὴ ἐπιβίωσις δὲν ὑπάρχει, ὅπως δὲν ὑπάρχει καὶ κανένας σκοπὸς στὴ ζωὴ. Τυφλὴ καὶ ἀνελεύθερη βούλησις μᾶς ἀνέσυρε ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξία, μᾶς πέταξε σὲ μιὰ ἐφήμερη καὶ ὄνειρώδη ζωὴ, γιὰ νὰ μᾶς πνίξῃ καὶ πάλι μέσα στὴν ἀνυπαρξία.

Ἡ κινητήριος δύναμις ὄλου τοῦ σύμπαντος εἶναι ἡ βούλησις.

Αὕτῃ κινεῖ τοὺς ποταμοὺς πρὸς τὴν θάλασσα καὶ τὴν μαγνητικὴ δελόνη πρὸς τὸν βορρᾶ. Ἡ βούλησις διαμορφώνει τὸ κρύσταλλο καὶ δημιουργεῖ τῶν χημικῶν στοιχείων τὴν συγγένεια. Ἡ βούλησις ἀποτελεῖ καὶ ὄλων τῶν ὄντων τὴν βασικὴν ιδιότητα: ἀπὸ τὰ ὄρυκτὰ ἕως τὸν ἄνθρωπον, τοῦ ὁποίου τὸ στομάχι, κατὰ τὸν Σοπεγχάουερ εἶναι «βούλησις πέψεως» καὶ ὁ ἐγκέφαλός του εἶναι «βούλησις γνώσεως».

Ἡ βούλησις στὸν ἄνθρωπον ἐκδηλώνεται σὰν ἓνας ἄσβεστος πόθος, σὰν μιὰ ἀκόρεστη ὀρμή, ποὺ διαρκῶς φέρεται ἀπὸ ἓνα στόχο σὲ ἄλλο.

Ἡ ἀεικίνητη βούλησίς μας ποτὲ δὲν ἐκαγοποιεῖται μὲ ὅ,τι ἐπιτύχη, διότι κάθε ἐπιτυχία καὶ εὐτυχία της δὲν εἶναι παρὰ αὐταπάτη καὶ ἡ χαρὰ εἶναι χίμαιρα. Ποσοτικῶς ἡ λύπη εἶναι ἀσυγκρίτως μεγαλύτερη ἀπὸ τὴν χαρὰ. Ἡ ζωὴ εἶναι μονότονη, πληκτικὴ, κούφια σ' εὐχαρίστησι καὶ πληθωρικὴ σὲ μόχθους καὶ θάσανα. Καὶ γιὰ μὲν τὰ κατώτερα ὄντα ἡ ζωὴ εἶναι ἓνας διαρκῆς καὶ σκληρὸς ἀγῶνας μὲ τὴν στέρησι, γιὰ τὰ ἀνώτερα δὲ ὄντα εἶναι ἀνιαρὸς ἀγῶνας μὲ τὴν πληξί. Στὶς λεπτομέρειές της ἡ ζωὴ εἶναι μιὰ κωμῶδία καὶ στὸ σύνολό της μιὰ τραγωδία.

Ἡ καλλίτερη λύσις, λέγει, γιὰ τὴν ἰλαροτραγωδίαν τῆς ζωῆς θὰ ἦταν, βέβαια, νὰ ράγιζε ἀπ' ἄκρο σ' ἄκρον ὁ φλοιὸς τῆς γῆς καὶ ἡ ἄβυσσος ποὺ θ' ἀνοιγε νὰ κατάπινε ὄλους τοὺς κατοίκους της. Τὴν ποθητὴν γιὰ τὸν Σοπεγχάουερ ἐκμηδένισι τοῦ ἀνθρωπίνου γένους θὰ μπορούσε νὰ τὴν ἐξασφαλίσῃ καὶ μιὰ παγκόσμια ἀλληλοεξόντωσις τῶν λαῶν. Ἀντὶ τούτου ὁ φιλόσοφος, ἐπιηρεασμένος ἀπὸ τὸν Βουδισμό, προτιμᾶ τὸ νιρβάνα δηλ. τὴν νέ-

κρῶσι κάθε συναισθήματος και ἐπιθυμίας, κάθε σκέψεως και ἐνεργείας. Ἐνῶς ὁ μὲν Βούδας ἔφθασε στῆς ἀπαισιοδοξίας τὸν παροξυσμὸ στα γηρατειά του, ἐνῶς ὁ Σοπεγχάουερ ἄρχισε νὰ κακολογῆ και νὰ καταρξέται τὴν ζωὴ, πρὶν ἀκόμη καταλάβῃ καλὰ-καλὰ τὸ νόημα και τὸν σκοπὸ της. Για ν' ἀποδείξῃ δὲ τὴν βασιμότητα τῆς ἀπαισιοδοξίας του, προσπαθεῖ νὰ κλονίσῃ κάθε πίστι στὴν εὐτυχία και τὴν χαρὰ με τὸ ἀκόλουθον ἐπιχείρημα.

Ἐρωτᾶ λοιπὸν: Ποιὸ πρᾶγμα βρίσκετε περισσότερο θαυμαστὸ και δελεαστικὸ στὴ ζωὴ; Ἀναμφιβόλως, λέγει, σὰν μέγιστο ἀγαθὸ θεωρεῖτε τὴν εὐχαρίστησι, τὴν ἡδονή. Αὐτὴν ἀναζητεῖ κάθε ζωντανὸς ὄργανισμὸς, παρακινούμενος ἀπὸ τὸ φυσικὸ του ὀρμέφυτο, πὸ ταυτοχρόνως ἀπεχθάνεται τὴν θλίψι και τὸν πόνο. Αἰ, λοιπὸν, λέγει, ἐγὼ ὁ Σοπεγχάουερ θὰ σᾶς ἀποδείξω, ὅτι ἡ εὐχαρίστησις, πὸ ζητᾶτε με τόσο λαχτᾶρα στὴ ζωὴ σας, εἶναι φαντασιοπληξία και αὐταπάτη, εἶναι μηδέν. Και προσπαθεῖ λοιπὸν νὰ μᾶς ἀποδείξῃ, ὅτι ἡ ἀπόλαυσις και ἡ ἡδονὴ δὲν ἔχουν θετικὸ χαρακτήρα και περιεχόμενο, ἀλλ' ἀντιπροσωπεύουν μιὰ ἀρνητικὴ ψυχικὴ κατάστασι, διότι ἡ ἡδονὴ δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ μιὰ διακοπὴ κάποιας λύπης. Ὅταν πεινάτε λ. χ. τρῶτε, για νὰ διακόψετε τὸ δυσάρεστο συναισθημα τῆς πείνας και ὅταν τὸ ἐπιτύχετε, αἰσθάνεσθε εὐχαρίστησι. Ἀλλὰ τὸ συναισθημά σας αὐτὸ εἶναι ἀρνητικὸ, διότι εἶναι ἀπλῆ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ μιὰ στέρησι και στενοχώρια πὸ σᾶς κάνει νὰ ὑποφέρετε. Ὅταν φορεῖτε σανδάλια στενόχωρα και καταφέρνετε νὰ τὰ ξεπετάξετε ἀπὸ τὰ πόδια σας, αἰσθάνεσθε, φυσικά, κάποια εὐχαρίστησι, πὸ εἶναι ἐπίσης ἀρνητικὴ, ἀφοῦ εἶναι ἀπλῆ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ μιὰ ταλαιπωρία.

Κατὰ τὴν ἀντίληψι λοιπὸν τοῦ Σοπεγχάουερ, ἡ ἡδονὴ εἶναι τὸ ἐπακολούθημα τῆς προσπαθείας μας για τὸν τερματισμὸ κάποιας δυσφορίας, για τὴν ἱκανοποίησι κάποιας ἀνάγκης. Ἐνῶς οἱ δυσφορίες και οἱ ἀνάγκες μας εἶναι ἀμέτρητες· ἄρα και οἱ κόποι και οἱ μόχθοι μας εἶναι ἀμέτρητοι και μέσα στὴν πληθώρα τους ἡ ἡδονὴ καταντᾶ ἀσήμαντη, μηδαμινὴ, ἀφοῦ ἄλλως τε, και ἡ διάρκεια της εἶναι ἀσήμαντη. Στὴν κάθε ἡδονὴ προηγεῖται πόνος και ἐπακολουθεῖ πόνος. Καθὼς ἡ ἀστραπὴ μέσα στὸν κατάμαυρὸ οὐρανὸ εἶναι παροδικὴ ἔτσι και ἡ ἡδονὴ μέσα στὸν συννεφιασμένον ψυχικὸ μας ὀρίζοντα. Ἀφοῦ λοιπὸν στὴν ζωὴ δὲν ὑπάρχει ἰσοζύ-

γιο χαρᾶς καὶ λύπης, ἀφοῦ ἡ ἡδονὴ εἶναι παραπολὺ φτωχικὴ, εἶναι φυσικὸ νὰ μὴ μπορεῖ ἡ ζωὴ νὰ μᾶς προσφέρῃ τίποτε τὸ θελκτικὸ καὶ εὐχάριστο. Ἐπομένως δὲν ἀξίζει τὸν κόπο νὰ ζῆ κανεὶς καὶ γι' αὐτὸ ἡ πιὸ φυσικὴ καὶ λογικὴ διέξοδος ἀπὸ τὴν τραγικὴ μοῖρα μᾶς εἶναι ἡ ἀποκήρυξις καὶ ἀπάρνησις τῆς ζωῆς. «Ὅπερ ἔδει δεῖξαι» καθὼς συνηθίζουν νὰ λέγουν οἱ μαθηματικοί. Ἔτσι λοιπὸν κατὰ τὸν ἀπλούστερο τρόπο λύεται τὸ δύσκολο πρόβλημα τῆς ζωῆς, καθὼς κάποτε μὲ ἓνα κτύπημα τοῦ σπαθιοῦ λύθηκε ἀπὸ τὸν Μ. Ἀλέξανδρον ὁ ἄλυτος Γόρδιος δεσμός!

* * *

Προκειμένου ὅμως νὰ ἐφαρμοσθῇ στὴν πράξι ἡ προτεινομένη συνταγὴ τῆς ἐκούσιας ἐξόδου ἀπ' τὴν ζωὴ, τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι τόσο ἀπλὸ καὶ εὐκολο. Ὁ λογαριασμὸς γίνεται χωρὶς τὸν ξενόδοχο καὶ ξενόδοχος στὴν προκειμένη περίπτωσι εἶναι ἡ κραταιὰ ἐκείνη κεντρομόλος δύναμις, ποὺ μᾶς συγκρατεῖ μὲ τὸν ρωμαλέο βραχίονά της στὴ ζωὴ καὶ ἔτσι ἀνατρέπει ὅλα τὰ μελαγχολικὰ τῆς πεσσιμιστικῆς φιλοσοφίας πορίσματα. Ἀτράνταχτη ἀπόδειξι τοῦ κυριαρχικοῦ ρόλου, ποὺ παίζει στὴν ζωὴ μᾶς τῆς αὐτοσυντηρησίας ἢ ὀρμῆς, μᾶς δίνει αὐτὸς ὁ Σοπεγχάουερ ὁ ἀδυσώπητος ἀρνητῆς τῆς ζωῆς στὴν θεωρία, ἀλλὰ φλογερὸς ἐραστῆς τῆς ζωῆς στὴν πράξι.

Κάποια Γαλλικὴ παροιμία λέγει: «Vous chassez le naturel il revient au galop» δηλ. δταν διώχνεις τὴν φύσι, ξαναγυρίζει μὲ καλπασμό. Πραγματικῶς, ἡ φύσις ἐκδικεῖται σκληρὰ ἐκείνους ποὺ ἐπιχειροῦν νὰ ποδοπατήσουν τὰ δικαιώματά της. Καὶ στὴν περίπτωσι τοῦ Σοπεγχάουερ ἡ κακολογημένη καὶ μυκτηρισμένη ζωὴ μὲ τὴν πιὸ σκληρὴ εἰρωνεῖα ἐκδικήθηκε τὸν εἰρωνα φιλόσοφον. Ὅταν δηλ. στὰ 1831 ἐνέσκηψεν ἡ χολέρα στὸ Βερολίνον, ὁ Σοπεγχάουερ πανικόβλητος ἔφυγεν ἀπὸ ἑκεῖ μὲ τὸ πρῶτο κοπάδι, καθὼς γιὰ τὸν ἴδιο λόγο ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Νεάπολιν ὁ Λεοπάρδη, ὁ ἄλλος διαδόητος πεσσιμιστῆς ποὺ προανέφερα. Γιὰ φαντασθῆτε τὴν τραγικὴ εἰρωνεῖα! Ὁ Σοπεγχάουερ καὶ ὁ Λεοπάρδη, οἱ δύο διάσημοι ἀρνηταὶ τῆς ζωῆς, νὰ φεύγουν πανικόβλητοι μόλις μυρίσθηκαν τοῦ θανάτου τὴν προσέγγισι! Καὶ οἱ δύο κακολογοῦν μὲ

κακεντρέχεια τῆ ζωῆ, ὁ ἕνας σὲ στροφὲς ποιητικὲς καὶ ὁ ἄλλος σὲ γλαφυρὸ πεζὸ λόγο χαρακτηρίζουν τὸν κόσμον ὡς κωμῶδιον καὶ τὸν ἄνθρωπον ὡς κουρελιάρη ἠθοποιό, πού παίζει ὡς ἀγχαρεία τὸν τρισάθλιον ρόλον του. Ἰδιαιτέρως ὁμοίως ὁ Σοπερχάουερ ὁ ἀδυσώπητος σαρκαστὴς τῆς ἀνθρώπινης κωμῶδιαι, πού παίζεται στὸ θέατρο τῆς ζωῆς, τόσο πιὸ σφικτὰ ἀγκαλιάζει τὴ ζωῆ, ὅσο πιὸ μεγάλος εἶναι ὁ κίνδυνος τοῦ χωρισμοῦ τῆς καὶ δὲν ἐννοεῖ νὰ παρατήσῃ τὸν ἄχαρον κωμικὸν ρόλον του, ξεπετώντας τὰ κουρέλια πού ἀντιπροσωπεύει ἢ ὑπαρξίς του!

Περισσότερον παρὰ σεῖς καὶ ἐγώ, ἐκεῖνος τρέμει μπρὸς σὲ κάθε τι πού μπορεῖ νὰ ἐπισπεύσῃ τοῦ θανάτου τὴν ἐπίσκεψιν. ἔχει περὶ πολλοῦ τὸ φιλοσοφικὸν σαρκίον του καὶ στὸν παραμικρὸν κίνδυνον εἶναι ἕτοιμος νὰ τὸ βάλῃ στὰ πόδια. Ἐυπνᾶ τὴν νύκτα μὲ τὸν παραμικρὸν θύρυβον καὶ φανταζόμενος ὅτι κάποιος κακοποιὸς εἰσεχώρησεν στὸν κοιτῶνα του, ἀρπάζει ἀμέσως τὸ πιστόλι του, πού εἶχε πάντα κοντὰ του σ' ἐπιφυλακὴν γιὰ κάθε ἐνδεχόμενον.

Ἡ φιλοζωΐα τὸν κάμνει νὰ πέρνῃ ἕνα σωρὸν προφυλάξεις, γιὰ νὰ ἐξασφαλισθῇ ἀπὸ τὶς ἀρρώστειαι καὶ ἀπὸ ἄλλα δυστυχήματα. Κατοικεῖ λ. χ. πάντα στὸ πρῶτον πάτωμα, ὥστε σὲ περίπτωσι φωτιᾶς νὰ κατορθώσῃ νὰ σωθῇ εὐκόλως. Τρέμει μήπως ἐγγίσῃ ξένο ξυράφι. Κλειδώνει προσεκτικὰ τὶς πίπες του μὴ τυχὸν τὶς ἐγγίσουν χεῖλη ἀρρωστιάρικα. Σὲ κάθε ταξίδι του φροντίζει νὰ πέρνῃ πάντα μαζί του τὸ ποτήρι, τὸ περόνι καὶ τὸ χουλιάρι του!

Ἡ ἀκολουθία ἀνάμεσα στὴν θεωρίαν καὶ τὴν πράξιν, πού παρατηρεῖται γενικὰ στῶν ἀπαισιοδόξων τὴν ζωῆ, μαρτυρεῖ πόσον ἀστήρικτη ψυχολογικῶς εἶναι ἡ ἀποψὶς τους καὶ πόσον τρανταχτὰ συγκρούεται μὲ ἐκείνη τὴν ἐμφυτὴν ἀπαίτησιν τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς, πού λέγεται ἀγάπη πρὸς τὴν ζωῆ. Γι' αὐτὸ λοιπὸν μὲ ὅσην δὴποτε εὐγλωττία ἢ σοφιστεία καὶ ἂν διαφημισθῇ ἢ ἀντιζωϊκὴ θεωρία, δὲν καταφέρνει νὰ παρασύρῃ τοὺς ἰσορροπημένους ἀνθρώπους στὴν ἀποψὶς τῆς. Οἱ ἀπαισιοδόχοι ἀπὸ πεποίθησιν εἶναι σχετικῶς ὀλίγοι, οἱ δὲ ἄλλοι, οἱ ἐρασιτέχναι—ἄς τοὺς ποῦμε ἔτσι—πεσσιμισταί, μᾶλλον κάμνουν φιλολογία, ἐφόσον κακολογοῦν μόνον τὴν ζωῆ, χωρὶς ὁμοίως καὶ νὰ τὴν ξεφορτόνωνται. Ἄλλ' οἱ ἀπαισιοδόχοι ἀρνεῖται τῆς ζωῆς καὶ ἂν δὲν ἀποτραβηχθοῦν ἀπὸ τὴν ζωῆ,

πάντως είναι γι' αὐτήν «ἄχθος ἀρούρης», διότι ὅποιος ἀρνεῖται τὴν ἀξία καὶ τὸν σκοπὸ τῆς ζωῆς τίποτε τὸ ἀξιόλογο δὲν ἤμπορεῖ νὰ προσφέρῃ στὴν ἐξελικτικὴ πρόοδο τῆς ζωῆς. Ἀπαισιοδοξία καὶ ζωὴ εἶναι πράγματα λογικῶς καὶ ψυχολογικῶς ἀσυμβίβαστα.

* * *

Φίλοι ἀναγνώσται ! Ἡ ζωὴ, γιὰ νὰ γίνῃ δημιουργικὴ καὶ ἀποδοτικὴ, ἀπαιτεῖ ἀπὸ τὸν κάτοχό της θάρρος, πίστη, ἐλπίδα, γενναιοδωρία, ἐπιμονὴ καὶ ὑπομονή. Ἀλλὰ τὰ ψυχικὰ αὐτὰ χαρίσματα ὄχι μόνον εἶναι ἀνίκανα νὰ τὰ προσφέρῃ ἢ ἀπαισιοδοξία, ἀλλὰ καὶ τὰ μαραίνει μὲ τὴν φαρμακερὴ τῆς πνοῆς σὲ ὅτιο ψυχικὸ φυτώριο τὰ βρῆ, μόλις ἐπιτύχῃ νὰ εἰσχωρήσῃ ἐκεῖ. Καὶ πραγματικά, πῶς εἶναι δυνατόν ν' ἀγαπήσῃ καὶ νὰ χαρῆ τὴν ζωὴ καὶ νὰ τὴν καταστήσῃ δημιουργικὴ ὁ ἄνθρωπος ποὺ θεωρεῖ τὸν κόσμον σὰν κοιλάδα τοῦ κλαυθμῶνος καὶ ἀνακαλύπτει διαρκῶς στὴν ζωὴ μονάχα πόνους καὶ λύπες, στεναγμοὺς καὶ δάκρυα ! Πῶς εἶναι δυνατόν ν' ἀγαπήσῃ καὶ νὰ χαρῆ τὴν ζωὴ καὶ νὰ τὴν κάμῃ ἀποδοτικὴ ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἐξογκώνει τὶς παραμικρὰς δυσκολίας καὶ βλέπει τὸ μὲν παρὸν ζοφερό, τὸ δὲ μέλλον ἀπαίσιον ; Ποία διάθεσι γόνιμης ἐργασίας ἤμπορεῖ νὰ ἔχει ὁ ἄνθρωπος, ποὺ κάθε ἀφορμὴ χαρᾶς, ποὺ δίνει ἢ ζωὴ, τὴν παραμορφώνει σὲ ἔκρηξι γρίνιας ; Τὸν γρινιάρη ἀπαισιόδοξο τὸν πειράζει ἀκόμη καὶ ἡ εὐθυμία καὶ ἡ χαρὰ τὸν συνανθρώπων του καὶ γι' αὐτό, ὅσάκις τὴν συναντήσῃ, προσπαθεῖ νὰ τὴν δηλητηριάσῃ μὲ τὸ διοξειδίου τῆς μελαγχολίας καὶ ὑποχονδρίας του. Γιὰ νὰ δικαιολογήσῃ δὲ οἱ ἀπαισιόδοξοι τὴν ὑποχονδρία τους, εἰρωνεύονται τοὺς αἰσιοδόξους ποὺ μυωπάζουν δῆθεν ἐμπρὸς στὰ πολλὰ καὶ διάφορα δεινὰ τῆς ζωῆς, ποὺ φοροῦν ροδόχροα ματογυάλια καὶ γι' αὐτὸ δὲ τὰ βλέπουν ρόδινα. Πάντως, λέγουν, εἶναι μοιραῖον γιὰ τοὺς αἰσιοδόξους νὰ δοκιμάσουν πολλές διαψεύσεις καὶ ἀπογοητεύσεις στὴ ζωὴ τους. Ἀλλ' οἱ αἰσιοδόξοι ἀποκρούουν τῆς μυωπίας τὴν μῦμφη καὶ μᾶς βεβαιώνουν, ὅτι αὐτοὶ ἀκολουθοῦν τὴν ἀσφαλέστερη γραμμὴ πλεύσεως στὸ πολυτάραχο ταξεῖδι τῆς ζωῆς. Γνωρίζουμε, λέγουν, πῶς ἢ ζωὴ δὲν προχωρεῖ πάντα ἐπάνω στὰ ρόδα. Ἀλλωστὲ, ξέρουμε

πώς μαζί με τὰ ρόδα σύμφυτα είναι και τ' ἀγκάθια, γιατί και
 μεις αίσθανόμαστε συχνὰ τὶς τσουχτερές βελονιές των και στὸν
 πόνο δὲν εἴμαστε διόλου ἀναίσθητοι. Γνωρίζουμε ὅμως ὅτι ἡ
 ζωὴ εἶναι ἀγώνιας διαρκῆς, κάποτε μάλιστα πολὺ σκληρὸς και
 τραχὺς. Καὶ παρ' ὅλα ταῦτα δὲ ἀποκαρτεροῦμε στὸν ἀγῶνα, γιατί
 εἴμαστε βέβαιοι πὼς εὐρήκαμε τὸν ἀληθινὸ προσανατολισμὸ στὴν
 ζωὴ. Ἐνας ξακουστὸς φιλόσοφος, ὁ Κάντιος ἔλεγε : «Κοιμήθηκα
 και ὠνεϊρεύθηκα τὴν ζωὴ σὰν γλέντι· ὅταν ἐξύπνησα εἶδα τὴν
 ζωὴ σὰν καθήκον». Καὶ ἡμεῖς λοιπὸν οἱ αἰσιόδοξοι πέρνουμε τὴν
 ζωὴ ὄχι σὰν γλέντι, ἀλλὰ σὰν καθήκον. Καὶ ἡ ἰδέα τοῦ καθήκον-
 τος μαζί με τὴν συναίσθησι ὅτι προσφέρουμε στὴν ἀνθρώπινη κοι-
 νωνία κάτι τι χρήσιμο και ἀξιόλογο δυναμώνει τὸν ψυχικὸ μας
 ὀργανισμό, ὥστε νὰ αίσθανόμαστε τὸ βάρος τοῦ σταυροῦ μας ἑλα-
 φρότερο και νὰ μὴ τσακίζουμε στὸ σήκωμά του. Πάντως συνεχί-
 ζουν οἱ αἰσιόδοξοι, ἐπειδὴ και μεις θεωροῦμε τὰ ἀντίξοα περι-
 στατικὰ σὰν ἀναπόφευκτα στὴ ζωὴ, φροντίζουμε νὰ εἴμαστε πάν-
 τοτε ἔτοιμοι γιὰ τὰ τ' ἀντιμετωπίσουμε. Ἐχουμε δὲ στὸν ἀγῶνα
 τῆς ζωῆς συμμάχους κραταιοὺς τρεῖς μεγάλες δυνάμεις τῆς ψυχῆς :
 τὴν πίστι, τὸ θάρρος και τὴν ἐλπίδα. Καὶ μ' αὐτὲς τὶς ψυχικὲς
 δυνάμεις θωρακισμένοι ὅ,τι δῆποτε και ἂν ἀντιμετωπίσουμε στὴν
 ζωὴ δὲ κυριευόμαστε ἀπὸ πανικὸ, δὲν καταθέτουμε τὰ ὄπλα, δὲν
 παραδίδουμε τὴν σημαία και τὰ λάβαρα τῆς αἰσιοδοξίας μας. Πι-
 στεύουμε στὴν τελικὴ ἡττα τῆς κακίας, τῆς ἀδικίας και τῆς βίας
 και στὸν ὀριστικὸ θρίαμβο τῆς καλωσύνης τῆς δικαιοσύνης και
 τῆς ἐλευθερίας. Καὶ ἂν τυχὸν χάσουμε κάποτε σὲ μιὰ φάσι τοῦ
 ἀγῶνος μας, δὲν ἀπελπίζομαστε, διότι πιστεύουμε πὼς με τὴν
 πτώσι μας μαθαίνουμε νὰ σηκωνόμαστε ταχύτερα και νὰ στεκόμα-
 στε καλλίτερα, σὰν τὸν Ἄνταϊο, τὸν μυθικὸν ἥρωα, ποὺ μετὰ ἀπὸ
 κάθε πτώσι του ἐσηκώνετο ἀκμαιότερος. Ξέρουμε ὅτι μόνον τὰ ἔρ-
 πετὰ ἔχουν τὸ θλιβερὸ προνόμιο νὰ μὴ σκοντάφτουν και νὰ μὴ
 πέφτουν. Γιὰ μᾶς δὲν ὑπάρχουν ἀνήκουστες και ἀνυπέρβλητες συμ-
 φορές, γιατί φρονοῦμε πὼς οἱ μεγαλύτερες συμφορές εἶναι ἐκεῖνες
 ποὺ δὲν μᾶς ἐπισκέπτονται ποτέ ! Πάντως, ὅσονδῆποτε μαῦρα σύν-
 νεφα και ἂν συσσωρευθοῦν και συσκοτίσουν τὸν ὀρίζοντά μας, δὲν
 μᾶς τρομάζουν και δὲν μᾶς ἀπελπίζουν, γιατί ἔχουμε τὴν πεποίθη-
 σι, ὅτι σὲ λίγο θὰ σκορπισθοῦν και πάλιν θὰ αἰθριάσῃ ὁ οὐρανός.

Φίλοι ἀναγνώσται ! Σὲ κάθε ἐποχὴ δοκιμασιῶν καὶ θλίψεων ὁ κόσμος αἰσθάνεται τὴν συντριπτικὴν πίεσίν τους ἐντονώτερον, ἂν ἡ ψυχὴ του εἶναι ἀδεικνύη ἀπὸ πίστι καὶ ἐλπίδα σὲ καλλιτέρευσι, διότι τότε τοῦ λείπει τὸ ψυχικὸν ἐκεῖνο ἀντέρεισμα, ποῦ συγκρατεῖ τῆς ἀπελπισίας τὸν χεῖμαρρο ἀπὸ τοῦ νὰ ξεχειλίση καὶ νὰ παρασύρη τὰ πάντα.

Τὸ ψυχικὸν ὅμως ἀντέρεισμα τὸ ὑποσκάπτει καὶ τὸ κρημνίζει ἡ ἀπαισιοδοξία κοσμοθεωρία τοῦ Σοπεγχάουερ τὴν ὁποῖαν βαθυστάχαστοι κριτικοὶ χαρακτηρίζουν ὅχι σὰν φιλοσοφικὴ ἔρευνα, ποῦ ἀδίαστα ζητεῖ τὴν ἀλήθεια, ἀλλὰ σὰν θεατρικὴ δραματογραφία, ποῦ ἀποβλέπει στὸ νὰ προκαλέση αἰσθησι καὶ ἐντύπωσι, μὲ ζημίαι ὅμως τοῦ ἀνεκτίμητου ψυχικοῦ θησαυροῦ τῆς πίστεως σὲ κάτι τι τὸ καλλίτερον καὶ τῆς ἐλπίδος σὲ κάτι τι αἰσιώτερον. Καὶ ἐπειδὴ τὴν πεσσιμιστικὴν κοσμοθεωρίαν τὴν ἀντιπαθεῖ καὶ τὴν ἀποκρούει ὁ Χριστιανισμὸς, ἦτο ἐπόμενον ὁ πεσσιμιστὴς Σοπεγχάουερ νὰ πολεμήσῃ μὲ ἀφρίζουσα λύσσα τοῦ Ναζωραίου τὴν θρησκείαν, στῆς ὁποίας τὸν θεόπνευστο κώδικα 85 φορές ἀπαντοῦν οἱ λέξεις ἐλπίζω καὶ ἐλπίδα καὶ 130 φορές οἱ λέξεις χαίρω καὶ χαρά. Βεβαίως ὁ Χριστιανισμὸς δὲν ἀρνεῖται τὴν ὕπαρξιν τοῦ κακοῦ, οὔτε τὴν δύναμίν του, οὔτε τὸν ἀνέγδοτο καὶ πείσμονα ἀγῶνα του ἐναντίον τοῦ ἀγαθοῦ, ἀλλ' οὔτε καὶ τὴν προσωρινὴν ἐπικρατησίαν του κατὰ καιροὺς καὶ τόπους καὶ δυνάμεις καὶ ἄτομα. Παρὰ ταῦτα ὅμως πιστεύει στὴν τελικὴν νίκην τοῦ ἀγαθοῦ, πιστεύει στὸν ἀναπότρεπτο καὶ ὀριστικὸν θρίαμβον τῆς ἀληθείας, τῆς δικαιοσύνης καὶ τοῦ φωτὸς ἐνάντια στὴν ψευτιά, τὴν ἀδικίαν καὶ τὸ σκοτάδι. Ὁ Χριστιανισμὸς ἀποκλείει τὴν ἀπαισιοδοξίαν, ἐφόσον κοντὰ στὴν ἀμαρτίαν τοποθετεῖ καὶ τὴν συγχώρησιν, κοντὰ στὴν πτώσιν τὴν ἀνόρθωσιν, κοντὰ στὴν ψυχικὴν σκλαβιά τὴν ἀπολύτρωσιν, κοντὰ στὴν σταύρωσιν τὴν ἀνάστασιν. Ἡ θρησκεία μας δέχεται τὸ ἀγαθὸν σὰν ἀφετηρίαν καὶ δὲν ἀρνεῖται μὲν ὅτι στὴν ἀρχὴ τῆς ἀνθρώπινης ἱστορίας ἔγινε τὸ τραγικὸν κατρακύλισμα, πιστεύει ὅμως στὴν ἀνόρθωσιν καὶ ἀποκατάστασιν σὰν τελικὸν κατάντημα. Γιὰ τὴν ἠθικὴν πορείαν τῆς ἀνθρωπότητος δέχεται τὸ σχῆμα : γέννησις, φθοροποιὸν παραστράτημα, ἀναγέννησις *generation, degeneration, regeneration* καὶ ἔχει λόγους δογματικοὺς καὶ ἱστορικοὺς νὰ ἐλπίζῃ, ὅτι μὲ τὸν συνδυασμὸν τῆς θεϊκῆς δυνάμεως καὶ τῆς

ἀνθρώπινης προσπάθειας ἀπὸ τὴν χειροτέρευσι, ὅπου βρεθήκαμε μετὰ τὴν πτώσι, θὰ προκύψῃ τελικὰ ἢ καλλιτέρευσις, ἢ βελτίωσις καὶ γι' αὐτὸ πολὺ ὀρθὰ ὁ Χριστιανισμὸς σὰν βελτιοδοξία χαρακτηρίζεται. Ἡ βελτιοδοξία πιστεύει στὸ ἀγαθὸ πνεῦμα, ποὺ δημιουργεῖ, τὸ δὲ πονηρὸ δαιμόνιο τῆς καταστροφῆς τὸ ἀντιμετωπίζει σὰν κάτι παροδικὸ καὶ ἐφήμερο. Πιστεύει στὴν Θ. Πρόνοια καὶ στὴν σοφὴ τοῦ κόσμου κατεύθυνσι, ἀποκλείει δὲ τὴν τυφλὴν καὶ ἰδιότροπὴν καὶ ἀλλοπρόσαλλὴν τύχην. Πιστεύει στὴν αἰωνιότητα καὶ ἀποκλείει τὴν ἐκμηδένισιν. Θεωρεῖ δὲ τὸν παρὸντα κόσμον σὰν μιὰ πράξι, τὴν πρώτην πράξιν, τῆς ἀτέλειωτης πορείας καὶ ζωῆς τοῦ ἀνθρώπινου γένους, τοῦ ὁποίου τὰ πεπρωμένα εἶναι φωτεινὰ καὶ εὐδαίμονα. Καὶ γιὰ νὰ συνοψίσω μὲ δυὸ λόγια: ὁ βελτιόδοξος Χριστιανισμὸς εἶναι ἡ θρησκεία τῆς ἀδιάσειστης ἐλπίδος καὶ τῆς πηγαίας, τῆς ψυχικῆς, τῆς ἀστείρευτης χαρᾶς.

Αὐτὴ τὴν χαρὰ ἐνδιαφερθῆτε, Χριστιανοὶ γονεῖς, νὰ τὴν καλλιεργήσετε ἐγκαίρως καὶ στὴν τρυφερὴ καρδιὰ τῶν παιδιῶν σας, γιὰ νὰ τὰ ἀσφαλίσετε μὲ τὸν καλλίτερον τρόπο ἀπέναντι στῆς ἀπαισιοδοξίας τὸν ψυχικὸν μαρασμὸν καὶ τότε νὰ εἴσθε βέβαιοι, ὅτι ἡ αὐριαγὴ γενεὰ θὰ ὑπερακοντίσῃ σὲ ψυχικὴν εὐρωστία καὶ αἰσιοδοξία τὴν σημερινὴν μωλωπισμένην καὶ κουρασμένην ψυχικῶς γενεὰν.